

Fritz Wotruba kiállítása

a Műcsarnokban

Éppen másfél esztendeje, az első budapesti Nemzetközi Képzőművészeti Biennálén mutatkozott be a *Műcsarnokban* a magyar közönségnek Fritz Wotruba, az osztrák szobrászat jeles — sőt, nemzetközi formátumú mestere. És rögtön sikerrel: műveit első díjjal jutalmazta a nemzetközi zsűri; köszöntötte a kritika; s gyönyörködve szemlélte a közönség.

Ismeretségünket így hát nem mostantól kell számítanunk. Barátságunkat azonban igen, lévén emennek feltétele az alaposabb, a teljesebb megismerés, amelynek a Képzőművészeti Biennálén felsorakoztatott kollekció csupán beharangozója, előlege volt, s lehetett. Ámbár, ha alaposabban tanulmányozzuk Wotruba tárlatát, s utána, kiegészítésképpen elolvassuk mindazt, ami most nálunk — a magyar, s az idegen nyelvű szakirodalomban, a könyvtárakban, vagy akárcsak, ha többre nincs időnk, a bemutató katalógusában — hozzáférhető, némi meglepetésben lesz részünk. Vagy talán inkább: magyarázatot kapunk néhány olyan „szabálytalanságra”, amelyek Wotruba bronzai előtt, kiállításán töprengésre készítettek. A szakirodalomból ugyanis egyértelműen kiderül, ami a tárlaton sejthető volt; s meglehet, problémát okozott: Wotruba *kőszobrász*. Magyarán szólva: szobrai között gondolkodni el és valósítani meg, vázlatok, előtanulmányok, rajzok és agyagmodellek nélkül fogva munkához, a „szobor testét rejtő kötöttség” lefejtéséhez. Kőből készült el most bemutatott bronzszobrainak első változata, „alapműve” is. Wotruba kiállításán tehát — nagyrészt legalábbis — másodöntvényeket, ha tesszük, „reprodukciókat” láthatunk.

Olyan reprodukciókat persze, amelyek változatlanul magukon viselik a mű jegyeit. Azaz nem szimpla másolatok, hanem — végeredményben — Wotruba szobrai. (Bemutatójuknak pedig két fő oka lehet. Az egyik — s a fontosabb — a kőszobor kényes jóság. Hamar törik. Szállításával ezért csínjában kell bánni. S különben is nehéz lett volna összeszedni tulajdonosaiktól, elmozdítani helyükről Wotruba jeles műveit, sőt főműveit, amelyekből nem is egyet hozott el ide a Műcsarnokba a bőkezű válogatás.)

Panaszra tehát semmi okunk. De nem is panasz azt megjegyezni, hogy ez a tárlat kőszobrok bronzváltozatait sorakoztatja látogatói elé. Nem panasz, hanem egy fontos dologra hívja föl a figyelmet. Arra a különbségre, amely a bronzból öntött és a kőből faragott szobrok „születése” és megjelenése között fönnáll. S itt most nem első sorban arról van szó, hogy a bronzszobor más statikai törvények szerint kell, hogy felépüljön, mint a kőből faragott: sokkal szabadabban formálható, lévén a fém jóval szívósabb anyag a törekény kőnél. Hanem egy másik, optikai jelenségről: arról, hogy a bronz — a patinázott bronz — sötét, fényelnyelő anyag. A bronzszobron ezért sohasem alakulhat ki a fénynek, s az árnyéknak az a finom, sokoldalú játéka, ami a kőből faragott kompozíciók hatásának fontos összetevője. Távolról csupán sziluettjük érvényesül, a részletek csak a közelből bontakoznak ki teljes gazdagságukban. És ezért másképp érzékeljük tömegüket is: általában „könnyebbeknek” tűnnek a kőszobroknál. (Tehát egy bronzszobrot valamivel vastkosabbra kell mintázni a szobrásznak, hogy ugyanazt a „súlyt” érzékeltesse, amit egy kőkompozícióval már elért.)

Mindez persze „technikai” probléma, s első sorban Wotruba mostani kiállítására, nem pedig életművére vonatkozik. Előrebocsátása mégis föltétlenül szükséges volt, mert nélküle — bár túlzásnak tűnhet fel, mégis így igaz —, ennek az írásnak a hitele került volna veszélybe. Wotruba munkássága ugyanis nem köthető kizárólag mostani bemutatkozásának anyagához. Azaz némelyik bronzszobráról

szólva a későbbiekben „fargást” kell majd mondani — azaz a kőszobrok megmunkálásánál alkalmazott technikáról kell beszélni —, nem pedig „mintázásról” és „öntésről”, tehát az igazi bronztechnika fázisairól.

Munkásságára, életműve fázisaira — térve tekintsük át talán röviden életpályáját. Pótolva egyszersmind a másfél évvel ezelőtti, első budapesti idején elmulasztottakat is. Tehát: a tárlat katalógusában is közölt adatok — s minden lexikon egybehangzó tanúsága — szerint Fritz Wotruba 1907. április 23-án született Bécsben, cseh származású apa és magyar eredetű anya gyermekeként.

A lényeges adatok sora azonban avval kezdődik, hogy Wotruba 1921 és 1924 között vésnöki mesterséget tanult, esténként pedig a bécsi iparművészeti iskola tanfolyamát látogatta. Hogy szobrász legyen — talán eszébe sem jutott. Ennek az ideje — mint önéletrajzában írta — csak később, 1927-ben jött el, amikor kőbe véste első munkáit, teljesen önállóan, tanári irányítás nélkül, mondhatni autodidakta módjára tapogatva ki a műfaj, s az anyag törvényeit.

Úgy látszik azonban, Wotruba-nak eredendő érzéke volt a szobrászathoz, s a kővek megmunkálásához! Két esztendő múlva ugyanis már *Fiatal óriás* című szobrát faragta; s ezt a munkáját már nemcsak a művészettörténet tartja számon, mint pályájának igazi kiindulópontját, hanem felismerték értékét a kortársak is: szülővárosa megvásárolja a huszonhárom esztendő fiatalember kompozícióját.

Wotruba életrajza ettől fogva olyan, mintha „sikerlista” volna. Huszonnégy esztendő fejjel már minden művét bemutathatta az esseni Wolfram Museumban. Majd a velencei Biennálén lett „törzsvendég”: szobrai 1932-ben, 1934-ben és 1936-ban egyaránt láthatta a közönség a képzőművészet e nemzetközi fórumán.

1938 azonban már nem az újabb velencei kiállítás éve, hanem az Anschluss esztendeje. A második világháború előszíne elsőnek Ausztria önállóságát törte darabokra. És Wotruba, aki dolgozni akart, s aki sohasem rokonszenvezett a barnainges birodalommal, barátaival együtt az emigrációt választotta. Svájcba telepedett meg, s tevékenykedett tovább, egészen 1945-ig, Ausztria felszabadulásáig. Ekkor elfogadta az Akadémia meghívását egy mesteriskola vezetésére, s hazatért.

Ezen a ponton kezdődik el Fritz Wotruba budapesti kiállítása. Avval a művel, amely a háború utáni évek első nagy teljesítménye volt: az *Álló alak*-kal.

Nehéz idők emlékei egyenesen ebben a most bronzváltozatában bemutatott, eredetileg mészkből faragott, életnagyságú szoborban. A születés az újrakezdés reményiségével. De ne csodáljuk: az *Álló alak* képletesen is, meg a szó igazi értelmében is két korszak határán született. A háborúén, a pusztulásén és a békén. Hátrafeszülő teste úgy bontakozik ki az anyag tömbjéből, mintha a szemünk előtt születne, mintegy a jövőendő lehetőségek szimbólumaként. Am jobb oldala szinte a pusztulás, a romlás emléket őriz: mintha a városok pusztító, embereket gyötörő tüzek az ő testébe is belekaptak volna.

De két korszak határán áll ez a mű szorosabb értelemben, Wotruba életművével. Társával, az 1946-ban egy esztendőben született együtt még a klépítésű szobortestek sorát. Csupán építésképp enged következtetnünk Wotruba új, „építkező” kára.

Meg gondolatlanul „lyázva”, felületesen rögzítve, könnyű volna most a „jegyei” alapján egy kőszobor valami későbbi kijelenteni

munkásságának ezután következő szakaszát. Vastkosabb félreértést azonban nehéz volna elgondolni ennél. Wotruba kúbusokból és lapokból épített, gonddal szerkesztett emberi alakjai ugyanis nem a kubista szerkesztésmód követelményeinek engedelmeskedve születtek, hanem a kő anyagi-szerkezeti törvényeit követve. S ezt sem erőszakosan, minden egyéb szempontot felrúgva. Hiszen — amint azt 1948-ban faragott *Ülő alak* című szobra, vagy az 1950—52-ben született *Lépő alak* címet viselő szobor mutatja — Wotruba a kompozíciók építése közben egy pillanatra sem feledkezett meg az emberi test anatómiai szerkezetéről. Sőt, aggályosan ügyelt arra, hogy a kővek tektonikája és szilárdsága mindig szigorúan kövesse, hangsúlyozza a testi szerkezetet: tömbjein torzítatlan ritmusban jelenik meg a törzs proporciója, s változatlanul fungálnak az ízületek.

Tőlük tovább lépve hasonló tapasztalatokat eredményez *Fekvő alak*-jainak, „emberi szikláinak” alaposabb szemügyre vétele. Távolról mint kopott röghegységek sziklái terülnek a síkra ezek a bonnyolult építész figurák. Am ha közelebbről, alaposabban nézve — ember-voltuk válik domináns erővé. Nem az akadémiai „klasszikus arányú” eszményített figurái persze ők sem. Létük emberi, rendjük hordozza ember-jelentésüket. Mint — egy más világban, más egyéniség tükrében — Henry Moore figurái.

Az építő ember biztonsága válik alapvető élménnyé, amikor a néző nyitott szemmel és fogékony elmével közeledik Wotruba szobraihoz. S ez a bizalom teremti meg azt az érzelmi hidat, adja kezünkbe azt a fonalat, amely mentén Wotruba életművében kalandozva mindig „jó helyre” érkezünk. Ez vezet tovább a *Fekvő alak*-októl a *Brüsszeli relief*-hez, a *Torzó*-hoz, majd tőlük az elvontabb *Álló alak*-hoz, majd a hatvanas években formált *Reliefek* sorozatához. És ez az építkező bizalom magyarázza meg, miért és hogyan jutott el Wotruba a tér kutatásának és értelmezésének abba a fázisába, amikor szinte törvényszerű lett találkozása a színházzal. Diszlettervei és figurarajzai nem az idegen közegben mozgó ember bizonytalanságát tükrözik, hanem a dolgok — a színművek; az *Ódipusz király*, az *Antigone*, s az *Elektra* — mély megértését, az antik színpadi hagyomány és a mai színházi világ igazi átélését.

Ezért nem túlzás talán nekik köszönhetőnek tartani Wotruba újabb műveinek bizonyos „felszabadulását”, a formát teremtő kéz nyomát is megőrző, s nem csupán az anyagot érvényesítő kispasztyalikait — például a *Görnyedő alak*-ot, vagy a tavaly formált *Fekvő alak*-ot.

Az imént szó esett már Wotruba rajzairól. Még néhány szót róluk, befejezésül. Kévs van belőlük a tárlaton; alapos elemzésükre így nehéz volna sort keríteni. Annyi azonban megállapítható: világuk, rendjük szorosan kapcsolódik Wotruba szobrászi munkájához, bár egyikük sem a szobrok vázlata, hanem önálló mű. Wotruba azonban akkor is önmaga marad, s akkor is szobrász marad, ha ceruzát, tollat, vagy ecsetet fog. Logikus hát, ha rajtuk is a szobrokban már megismert világ folytatását látjuk meg — az eltérő műfajok közegében.

Horváth György